

فقه الحديث (۱)

عبد الهادي سعودي

www.ketab.ir

سرشناسه : مسعودی، عبدالهادی، ۱۳۴۳ -

عنوان و نام پدیدآور : فقه الحديث (۱) / عبدالهادی مسعودی .

مشخصات نشر : قم : موسسه علمی - فرهنگی دارالحديث، سازمان چاپ و نشر، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۲۰۰ ص.

فروست : دانشگاه قرآن و حدیث؛ ۳۰. دانشکده علوم و معارف حدیث؛ ۱۹.

شابک : 8 - 98 - 964 - 978 - ISBN:

وضعیت فهرست نویسی : فبا

یادداشت : کتابنامه: ص ۹۱.

موضوع : حدیث -- علم - رایه

موضوع : Dirayah - 'ilm al - fad'in

شناسه افزوده : موسسه علمی - فرهنگی دارالحديث. سازمان چاپ و نشر

رده بندی کنگره : ۱۳۹۶ ۷ف۵/م ۱۰۹

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۶

شماره کتاب شناسی ملی : ۴۹۴۲۰۸۰

فقه الحديث (۱)

مؤلف: عبدالهادی مسعودی / دانشیار دانشگاه قرآن و حدیث
تهیه: دانشگاه قرآن و حدیث: ۳۰ / دانشکده علوم و معارف قرآن: ۱۹

ویراستار: مرتضی بهرامی خشنودی
صفحه‌آرا: مهدی خوشرفتاراکرم
طراح جلد: حسن فرزانهگان

ناشر: سازمان چاپ و نشر دارالحدیث
چاپ: اول / ۱۳۹۶
چاپخانه: دارالحدیث
شمارگان: ۵۰۰
قیمت: ۸۰۰۰ تومان

دفتر مرکزی: قم، میدان شهدا، خیابان معلم، پلاک ۱۵ / تلفن: ۰۲۵ - ۳۷۷۴۰۵۲۳ / فاکس: ۰۲۵ - ۳۷۷۴۰۵۷۱ / ص. پ ۴۴۶۸ / ۳۷۱۸۵
نمایشگاه دائمی علوم حدیث (قم، خیابان معلم) تلفن: ۰۲۵ - ۳۷۷۴۰۵۴۵ / ۰۲۵ - ۳۷۷۴۰۵۴۶ / فروشگاه شماره «۲» (قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه همکف پلاک ۲۹) تلفن: ۰۲۵ - ۳۷۸۴۲۳۰۹ / ۰۲۵ - ۳۷۸۴۲۳۰۸
فروشگاه شماره «۳» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی ۷ درب شرقی ۷) تلفن: ۰۲۱ - ۵۵۹۵۲۸۶۲
فروشگاه شماره «۴» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی ۷ درب شرقی ۸) تلفن: ۰۲۱ - ۵۱۲۲۴۴۹۳
فروشگاه شماره «۵» (شهر ری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی ۷ بازار قدیم) تلفن: ۰۲۱ - ۵۵۹۳۰۹۹۹
پلاک ۱۹/۱

<http://darolhadith.ir>
<http://shop.darolhadith.ir>
darolhadith.20@gmail.com

ISBN: 978 - 964 - 493 - 980 - 8

* کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است

۹۷۸۹۶۴۰۹۸۰۰۱۰۱۸

فهرست مطالب

۱۱	پیش‌گفتار
----	-----------

فصل اول: کلیات

۱۵	درس یکم: مباحث مقدماتی
۱۵	تعریف فقه الحدیث
۱۶	درایة الحدیث
۱۷	تعریف برگزیده
۱۷	اهمیت فقه الحدیث
۱۸	جایگاه فقه الحدیث
۱۹	فقه الحدیث و دانش‌های دیگر
۲۰	جایگاه درس‌نامه فقه الحدیث (۱)
۲۳	درس دوم: مبانی فقه الحدیث
۲۳	چیستی مبانی
۲۴	مبانی ناظر به معصومان
۲۴	رعایت قواعد زبان
۲۶	مبانی ناظر به راویان و مخاطبان
۲۷	نقل معنا
۲۷	نتیجه نقل معنا
۳۰	درس سوم: فواید و کارکردهای فقه الحدیث
۳۰	تعالی ایمان
۳۱	دستیابی به فهم بهتر
۳۳	رهیدن از کژفهمی و انحراف
۳۵	ارزیابی روایات

الف - تضعیف حدیث ۳۶

ب - تصحیح حدیث ۳۷

درس چهارم: پیدایش و گسترش فقه الحديث ۴۱

نیازها و زمینه‌های پیدایش فقه الحديث ۴۱

ائمه، بنیان‌گذار فقه الحديث ۴۲

تلاش‌های فقه الحديثی راویان ۴۵

تلاش عالمان در تثبیت و گسترش فقه الحديث ۴۶

دوره تدوین جوامع حدیثی نخستین (قرن سوم تا پنجم هجری) ۴۷

حوزه هم ۴۸

۱. برقی ۴۸

۲. شیخ کلین ۴۹

۳. شیخ صدوق ۵۰

حوزه بغداد ۵۱

۱. شیخ ممد ۵۱

۲. سید مرتضی ۵۲

۳. شیخ طوسی ۵۳

ویژگی‌های کلی دوره تدوین جوامع ۵۴

درس پنجم: رکود و شکوفایی ۵۶

رکود نسبی: (قرن ششم تا نهم) ۵۶

حوزه جله ۵۷

دیگر حوزه‌ها ۵۸

ویژگی‌های کلی دوره رکود نسبی ۵۸

دوره بازشکوفایی (قرن دهم و یازدهم) ۵۹

حوزه جبل عامل لبنان ۵۹

شهید ثانی و خاندانش ۵۹

حوزه اصفهان ۶۰

شیخ بهایی و معاصرانش ۶۱

محمد تقی مجلسی ۶۲

ویژگی‌های کلی دوره بازشکوفایی ۶۴

درس ششم: اوج و استمرار ۶۶

روزگار اوج: دوره تدوین جوامع روایی متأخر (قرن یازدهم و دوازدهم) ۶۶

۶۷	۱. فیض کاشانی
۶۸	۲. شیخ حرّ عاملی
۷۰	۳. علامه مجلسی
۷۳	ویژگی‌های کلی دوره اوج (تدوین جوامع متأخر)
۷۳	دوره استمرار تلاش‌ها (سه قرن اخیر)
۷۷	ویژگی‌های کلی دوره استمرار تلاش‌ها

فصل دوم: سیر فهم حدیث

درس هفتم: سیر اجمالی فهم حدیث

۸۱	دو مرحله اصلی فهم حدیث
۸۲	مرحله اول: فهم متن
۸۲	گام نخست: فهم مفردات
۸۲	گام دوم: فهم ترکیبات
۸۳	مرحله دوم: فهم منصوص
۸۴	گام سوم: گردآوری قریب‌های افظی متصل
۸۴	گام چهارم: گردآوری قریب‌های اظنی منفصل
۸۴	گام پنجم: گردآوری قریب‌های غیر لفظی
۸۵	گام ششم: آگاهی از احادیث معارض
۸۵	گام هفتم: توجه به دانش‌های بشری
۸۵	گام هشتم: بهره‌گیری از تلاش‌های پیشین

درس هشتم: پیش نیازهای فهم حدیث

۸۹	اطمینان نسبی به حدیث
۸۹	دستیابی به متن اصلی
۹۰	نسخه‌های گوناگون
۹۱	نمونه‌ها
۹۵	نکته
۹۵	شناسایی تصحیف
۹۶	معنا و گونه‌های تصحیف
۹۶	الف - تصحیف نوشتاری
۹۸	ب - تصحیف شنیداری
۹۸	زدودن تصحیف

۱۰۲	درس نهم: واژه‌شناسی؛ شیوه
-----	---------------------------

۱۰۳	زمينه و نیاز
۱۰۴	شیوه پیشنهادی
۱۰۴	مرحله نخست: مراجعه به لغت نامه ها
۱۰۵	مرحله دوم: مراجعه به غریب الحديث ها
۱۰۵	مرحله سوم: مراجعه به فروق اللغة ها
۱۰۵	مرحله تکمیلی: گردآوری و تحلیل کاربردها
۱۰۶	پیش نیاز شیوه: دانش صرف
۱۰۸	نمونه ها
۱۱۰	نیاز به دانش صرف در معنایی مشتقات
۱۱۰	تأثیر دانش صرف در درک زیبایی های متن
۱۱۲	نکته
۱۱۵	درس دهم: واژه شناسی؛ لغت نامه ها
۱۱۶	۱. العين
۱۱۷	نمونه نخست: «ضعمة»
۱۱۸	نمونه دوم: «جند»
۱۱۸	نمونه سوم: «عق»
۱۱۹	۲. إصلاح المنطق
۱۲۰	نمونه: «أذال»
۱۲۰	۳. تاج اللغة و صحاح العربية (صحاح اللغة)
۱۲۱	نمونه: «هیوب»
۱۲۱	۴. مقائیس اللغة
۱۲۲	نمونه نخست: «خبت»
۱۲۴	نمونه دوم: «حرث»
۱۲۴	نمونه سوم: «اصل»
۱۲۷	درس یازدهم: واژه شناسی؛ غریب الحديث ها
۱۲۷	کارکرد غریب الحديث ها
۱۲۸	کتاب های غریب الحديث
۱۲۹	۱. الغریب المصنّف
۱۳۰	نمونه نخست: «هیعة»
۱۳۰	نمونه دوم: «تتایع»
۱۳۲	۲. النهایة فی غریب الحديث و الاثر
۱۳۲	نمونه نخست: «کلاله»

۱۳۳	نمونه دوم: «نساء»
۱۳۴	۳. مجمع البحرين و مطلع النیرین
۱۳۵	نمونه: «التَّسْبِید»
۱۳۹	درس دوازدهم: واژه‌شناسی؛ مترادف‌ها و متضادها
۱۳۹	مترادف‌ها
۱۴۰	کتاب‌های فروق اللغة
۱۴۱	نمونه: انذار و تخويف
۱۴۴	متضادها
۱۴۵	نمونه: صدق و «ورد»
۱۴۵	مشترک‌ها
۱۴۶	نمونه: «فاج»
۱۴۹	درس سیزدهم: اصطلاح‌شناسی
۱۴۹	مفهوم اصطلاح
۱۵۰	گونه‌های اصطلاح
۱۵۰	۱. اصطلاح‌های عرفی و علمی و دینی
۱۵۱	نمونه نخست: «حج»
۱۵۱	نمونه دوم: «وقف»
۱۵۱	نمونه سوم: «وضو»
۱۵۲	۲. اصطلاح‌های مفرد و مرکب
۱۵۳	نمونه نخست: «ام الكتاب»
۱۵۳	نمونه دوم: «تزویج مقام»
۱۵۴	شیوه معنایابی اصطلاح
۱۵۵	منابع معنایابی اصطلاح
۱۵۸	معانی الاخبار
۱۵۹	نمونه نخست: «النُّومَة»
۱۵۹	نمونه دوم: «الحالُ المُرْتَجِل»
۱۶۳	درس چهاردهم: کاربرد شیوه واژه‌شناسی
۱۶۳	نمونه نخست: حزم
۱۶۴	واژه‌شناسی حزم
۱۶۵	کاربرد شناسی حزم
۱۶۷	نکته

۱۶۸.....	نمونه دوم: حرص
۱۶۹.....	واژه‌شناسی حرص
۱۷۱.....	کاربرد شناسی
۱۷۶.....	درس پانزدهم: ساختارشناسی
۱۷۶.....	ساختار نحوی
۱۷۸.....	نمونه نخست: قدرت خداوند
۱۷۹.....	نمونه دوم: نشانه‌های مؤمن
۱۷۹.....	نمونه سوم: چیرگی با ستم
۱۸۰.....	نمونه چهارم: جهالت انسان
۱۸۲.....	نمونه پنجم: سرزمین پرستش
۱۸۳.....	جمعی‌بند
۱۸۳.....	ساختار بلاغی
۱۸۵.....	نمونه نخست: حرص
۱۸۶.....	نمونه دوم: بریدن
۱۸۷.....	نمونه سوم: عصای خانواده
۱۸۸.....	نمونه چهارم: نفس سرکش
۱۸۸.....	نکته: پرهیز از ظاهرگرایی و باطن‌گرایی
۱۹۱.....	پیوست (۱): لغت‌نامه‌های مهم عربی
۱۹۴.....	پیوست (۲): غریب الحديث‌های مهم
۱۹۷.....	فهرست منابع و مآخذ

پیش‌گفتار

فهم و عمل به حدیث شریف در کنار درک و عمل به قرآن کریم، نیاز همیشگی زندگی دینی و شرط راه‌یابی به مسیر سعادت است. تلاش عالمان دینی برای رسیدن به معرفت حقیقی و دستیابی به پیاپی‌های قرآن و حدیث نیز در همین راستا به ثمر نشسته است. فهم حدیث در حوزه‌های دینی و علمی سابق‌ای دیرین دارد. این فهم، از یک سو بر خواندن مکرر و مستمر متون روایی تکیه دارد و از سوی دیگر، دارای روش‌هایی برای قاعده‌مند کردن این تلاش است.

کوششی که در کتاب حاضر به انجام رسیده، تدوینی نواز بخش نخست کتاب روش فهم حدیث و گامی کوچک برای آگاهی از شرف فهم متن است. در این نوشته، مسیر فهم حدیث به دو بخش اصلی «فهم متن» و «فهم مقصود» تقسیم شده است. مراحل فهم متن، در همین کتاب تبیین می‌شود؛ ولی مراحل فهم مقصود، بر مرس‌های بعدی فقه الحدیث واگذار شده است.

این نوشته، نخستین حلقه از چهار حلقه درسی فقه الحدیث در طرح جامع و بازنگری رشته‌های علوم قرآن و حدیث است که مرکز هماهنگی و توسعه پژوهش و آموزش عالی قرآنی کشور، وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری آن را با همکاری دانشگاه قرآن و حدیث فراهم آورده است.

این کتاب کوشیده است مباحث نظری را با نمونه‌های حدیثی قرین کند؛ اما کسی را از خواندن مکرر و همواره حدیث، بی‌نیاز نمی‌کند. فهم حدیث، یک مهارت برخاسته از آگاهی و کاربرد است و به تدریج میسر می‌شود. از این رو، مطالعه این کتاب، قواعد و روش

را به دست می‌دهد؛ اما جای‌گزین تلاش شخصی در خواندن متون روایی و کوشش ذهنی در تعامل با متن نیست. توصیه همیشگی، آموختن روش و تطبیق هم‌زمان آن بر متون حدیثی و نیز انجام پژوهش‌های پایانی هر درس، با یاری استادان گران‌قدر است. امید آن‌که خدای متعال، این تلاش خُرد را از این بنده و دیگر دست‌اندرکاران، به ویژه ناقدان محترم، حجج اسلام دکتر عباس پسندیده، دانش‌یار دانشگاه قرآن و حدیث و دکتر علی راد، دانش‌یار دانشگاه تهران، به نیکوترین وجه بپذیرد و همه ما را در بهشت جاویدان در کنار ایشان جای دهد.

عبد الهادی مسعودی

شهریور ماه ۱۳۹۶؛ برابر ذی الحجة ۱۴۳۸

www.ketab.ir